

A Wierzbak irodalmi csoport és én

Poznańt két ízben hagytam el. Először nem jószántamból, ötéves koromban, másodszor már saját akaratomból, röviddel házasságkötésem után.

Amikor 1939 szeptemberében Lengyelország nyugati felét elfoglalta a náci Németország, és többek között Nagylengyelországot (Wielkopolska) is közvetlenül a Birodalomhoz csatolták, akkor a lengyel lakosság egy részét (mintegy 630 ezer embert) a Főkormányzóságba deportálták. Édesapám mint a Nagylengyelországi Lovasság 7. ezredének tartalékos tisztje, részt vett a szeptemberi hadjáratban, de a harcok megszűnése után nem tért vissza Poznańba. Semmi hírt nem kaptunk róla. Egyedül maradtunk: édesanyám és én. December végén a németek minket is kitelepítettek egy késő esti időpontban, fél órát adtak az összecsomagolásra. Szép nagy, ötszobás lakásunk volt, amelybe aztán egy német családot költöztettek. Vonattal, szerencsére személyvonattal, keletre szállítottak bennünket majdnem a Szovjetunió új határára, Przemysł közelébe. Ott elengedtek bennünket, mehetett mindenki, amerre látott.

A megszállás első évét így aztán egy faluban töltöttük, közel Czeszochowához, édesanyám falusi tanítónő testvérénél. Egy évvel később a szomszédos faluba költöztünk, ahol édesanyám szintén tanítónői állást kapott. Az ottani lengyel elemi iskola 1942-ig működött. Ott végeztem el az első három osztályt, aztán már, a háború végéig titokban, magántanulóként folytattam tanulmányaimat. Ugyancsak ott, falun élve, ismertem meg alaposan a falusi életet. És ott tudtuk meg 1940 elején azt, hogy édesapám él, szovjet fogságban van Sztarobjelszkben egy tisztii fogolytáborban. Írtunk neki, de leveleink mind visszajöttek „a címzett ismeretlen” felirattal. 1943 áprilisában vészjósoló hír terjedt el arról, hogy a németek Katinyban lengyel tisztek tömegsírijait tárták fel. Óriási nyugtalansággal böngésztük a németek által lengyel nyelven kiadott újságokat, „bungó lapokat”, bennük az exhumált és azonosított áldozatok névsorát, édesapám neve azonban nem szerepelt a listákon. Továbbra is azt hittük, hogy

KONRAD SUTARSKI (1934) mérnök, költő, publicista, Poznańban született, 1965 óta él Budapesten. A Magyarországi Lengyeliség Múzeumának és Levéltárának nyugalmazott igazgatója.

édesapám talán megmenekült, és a háború után hazajön. És az esti ima után két keresztet rajzoltunk édesanyámmal a homlokunkra. Egyet magunkért, egyet „apukáért”.

A felégetett, lerombolt Poznańba már a felszabadulás után tértünk vissza 1945 áprilisában, ám nem a saját, háború előtti lakásunkba, amelyet akkor egy szovjet parancsnok foglalt el. Kaptunk két szobát egy másik házban, a szomszédos szobákat három idegen család között osztották szét. Akkoriban ilyenek voltak a lakásviszonyok. Tudásfelmérő vizsga alapján hatodik osztályba soroltak, amely gyorsított ütemben júniusig tartott. Szeptembertől, tizenegy évesen, már gimnazista voltam. Édesapám évek múltán sem tért haza. Édesanyám hiába küldözgetett érdeklődő leveleket a londoni és a moszkvai Vöröskereszthez, az isztambuli Vörös Félholdhoz. Édesapám Angliában és Törökországban az eltűntek listáján szerepelt, Moszkvából cinikus válasz érkezett, miszerint „ilyen nevű embert nem ismernek”.

1951-ben érettségiztem, egy évvel később felvettek a Mérnöki Főiskola Mechanika Karára. A következő évben a főiskolát Műegyetemmé alakították, kiegészítve Mezőgazdasági Gépészeti Karral. Én – talán korábbi falusi életemre tekintettel – ezt a kart választottam. A mérnöki tanulmányokat számomra és Lengyelország számára is oly fontos évben: 1956 tavaszán fejeztem be.

Június 28–29-e a Poznani Felkelés néven ismert társadalmi lázadás napjai voltak. Én is ott voltam akkor a központi Mickiewicz téren a hatalmas tiltakozó nagygyűlésen, amikor a Sztálinról (a háború előtt és jelenleg is Cegielskiről) elnevezett gyár és más üzemek munkásai ismertették követeléseiket. Hatalmas lelki megkönnyebbülés volt, amikor később a Dąbrowski és Kochanowski utca sarkán álló felhőkarcoló tetejéről a felkelők ledobták a nyugati rádióadókat zavaró berendezést. Az volt az a pillanat, amikor megéreztem a szabadság addig ismeretlen fuvallatát. Azt az érzést, amely azóta is életem része. Pedig nem is harcoltam a szólásszabadságért fegyverrel a kezemben.

Annak ellenére, hogy a Felkelés leverését a terror napjai követték, politikai változásokra is sor került, amelyek októberben a legfelsőbb pártvezetésben is változáshoz vezettek. Abban az évben, júliusban eljöttem hozzám Ryszard Danecki, Marian Grzeźczak és Maciej Kozłowski költők azzal a javaslattal, hogy lépjek be az éppen alakulóban lévő irodalmi csoportba. Ők mint kezdő újságírók ismerték első verseimet, amelyeket a poznani sajtónak küldözgettem, s amelyeket sorra visszadobtak azzal, hogy nem felelnek meg a szocreál követelményeinek. A csoporthoz, amelynek „Wierzbak” (a városon keresztül folyó patakról) nevet adtunk, csatlakozott még Józef Ratajczak, szintén költő, valamint Gerard Górnicki prózaíró. A politikai változások nyomán végre kezdtek megjelenni verseim az akkor létrejött *Wyboje* hetilapban és más poznańi lapokban is. 1956. november 12-én került sor első csoportos fellépésünkre. Ez a közös bemutatkozás csak ötünkre, költőkre vonatkozott, Górnicki mint prózaíró nem vett részt benne, mert első karcsú novellás kötete már rövidesen megjelent. Találkozónknak *Erotikus költészet estje* volt a címe. Bemutatkozásunknak akkora sikere volt

– különösen a szocreál irodalom fojtó légköre után – hogy az estet „a közönség kívánságára” meg kellett ismételnünk.

Forró napok voltak ezek, izzottak még a Poznańi Felkeléstől, erősítve a Varsóból érkező hírekkel, miszerint Lengyelország, Gomulkának, a párt új első titkáranak változtatásai következtében visszaszerezte, legalább részben a függetlenségét. Ehhez jött még a magyar forradalom, amely pár nap múlva szovjetellenes nemzeti felkeléssé változott, s kiváltotta a lengyelek véradásban és magyarbarát vagy szovjetellenes versek írásában is megnyilvánuló szolidaritását. (Én akkor három verset írtam, amelyekből csak egy jelent meg a sajtóban, mivel abban nem szerepeltek olyan szavak, mint „Magyarország” vagy „Budapest”, csak egy magyar női név: Katalin, Kati. A cenzúra akkor is működött.) Volt ebben valamiféle belső békétlenség a felkelés elbukása miatt, amelyhez a változások tartósságába vetett remény elvesztése társult – ám a szabadság Poznańból elindult fuvallatát a kommunista rezsim nem tudta elfojtani a cenzúra szigorodása és a tiltások ellenére sem. Lengyelország a szabad nyugati világra nyitott ablakká vált, megszületőben volt *a művészeti, benne az irodalmi 56-os nemzedék*.

Ilyen körülmények között jelentettük be következő, politikai költészetet bemutató estünket, amelyre 1957 januárjában került sor. Ebben már részt vett Eugeniusz Wachowiak költő is, aki decemberben csatlakozott hozzánk.

A politikai témájú költői estet a *Wierzbak* politikai krédóját jelentő manifesztum előzte meg. Legfontosabb kijelentései, amelyeket a *Wyboje* hetilap is közölt verseinkkel együtt, a következők voltak:

„Barátság, az emberi megaláztatás elleni lázadás, érzékenység a hazugságra és a szabad gondolat hatalmába vetett hit köt össze bennünket.

Látjuk a fagyban pusztuló madarakat és a haldokló városokat. Az ő kiállításuk akarunk lenni”.

Az én verseim közül elhangzottak a Poznańi Felkelés emlékének szentelt, az 1956-os magyar tragédiáról szóló versek, valamint az akkoriban írt, édesapám-ról és Sztarobjelszkről szóló vers, amely a következő szavakkal végződik: *visz-szajöttök / milyenek látlak majd apám / ha még vissza tudsz jönni* (Csoóri Sándor fordítása).

1956/1957 fordulóján a *Wyboje* első ízben ítélte oda a „fiatal művészek” díjat. Az irodalmi díjat én kaptam. A zsűri állítólag post factum tudta meg, hogy az a néhány vers, amely addig megjelent a sajtóban, az egész publikált költői terméssemel azonos. Annyira eltérőek voltak a korábban publikáltaktól azok a versek.

Az 1957-es esztendő más szempontból is jelentős volt. Irodalmi bemutatkozásunk első évfordulóján, november 12-én elkezdődött a *Wierzbak* csoport által kezdeményezett, és a Poznańi Nemzeti Tanács által támogatott – a lengyel irodalom történetében először rendezett – fiatal költők országos fesztiválja, amelyre

összegyűlt az ország egész költői társadalma, élén a nagy öregekkel. Poznań az ország költészeti fővárosa lett, s példát mutatott arra, hogy más városokban is lehet ilyen költőtálalkozókat rendezni. Poznań akkoriban – Varsó és Krakkó mellett – az ország harmadik kulturális központjává fejlődött. Virágzásnak indult a zenei élet (opera, filharmónia, a Wieniawskiról elnevezett nemzetközi hegedűversenyek felújítása), dzsessz, színház, festészet, létrejött a már említett két kulturális folyóirat – a *Wyboje* és a *Tygodnik Kulturalny*, és megszületett a máig működő kiadó, a Wydawnictwo Poznańskie. Nekünk, költőknek baráti riválisaink voltak a varsói *Współczesność* és a krakkói *Muszyzna* költői. Hosszabb időperspektívából nézve a *Wierzbakkal* együtt ez volt az 56-os nemzedék három legfontosabb csoportosulása.

Az első fesztivál alkalmából a Wydawnictwo Poznańskie kiadó megjelenítette a *Wierzbak* almanachját *Liść człowieka* (Az ember falevele – Zsille Gábor fordítása) címmel, amely egyik versem címe volt. A karcsú kötetben már hatan szerepeltünk költők. Megint hiányzott Gerard Górnicki prózaíró és Bohdan Adamczak egy másik prózaíró, aki ugyanabban az évben, áprilisban csatlakozott hozzánk. Csoportunk az egész országban ismertté vált, mert más városokba (Varsóba, Bydgoszczba, Gdańskba, Krakkóba, Wrocławba, Łódzskoba) is meghívtak minket.

Ugyanebben az időben megszűnt létezni a politikai okokból likvidált *Wyboje* hetilap. Ez volt a poznaí 1956-os „olvadás” legjelentősebb lapja, amelyet csoportunk tagjai a sajátjuknak tekintettek. A *Wyboje* lapot gyakran hasonlították a varsói *Po prostu* laphoz már csak azonos alcímük – *egyetemisták és fiatal értelmiségiek hetilapja* – miatt is, de megalkuvást nem ismerő magatartásuk miatt is. A *Po prostu* ezért esett a cenzúra áldozatául 1957 szeptemberében, a *Wyboje* pedig két hónappal később. A lengyel kommunista hatalom reakciói voltak ezek, amelyet megdöbbenett a magyar felkelés leverése, de a szabadság kulturális érzését azonban ennek ellenére nem volt képes megszüntetni.

Engedjenek meg itt egy rövid kitérőt! Az irodalmi 56-os nemzedéket Varsóban a *Współczesność* nemzedékének hívták az 1956 és 1971 között működő, azonos című lap neve után. Ezt az elnevezést először Jan Błoński irodalomkritikus fogalmazta meg 1961-ben, s ő maga pejoratívnak gondolta, azt vetette ugyanis nemzedéke alkotóinak szemére, hogy *nincs közös programjuk, nincs ideológiájuk, és mitizálják a valóságot*. Ha a *Współczesność* hasonlóan kompromisszummentes lett volna, mint a *Po prostu* vagy a *Wyboje*, a mi poznaí *Wyboje* lapunk pedig olyan *program nélküli és ideológia nélküli*, mint Błoński szerint a *Współczesność*, akkor lehet, hogy az 56-os nemzedéket ma *Wyboje* nemzedéknek hívnák, mert akkor hetilapunk évekig működött volna, annál is inkább, mivel Poznań azokban az években minden novemberben a lengyel költészet fővárosa volt, tekintettel a csoportunk által kezdeményezett országos költészeti fesztiválokra (1957–1961), amelyek gyógyanyaggá váltak az egész ország számára.

1958-ban záróvizsgát tettem, és megvédtem magiszteri disszertációm a Mezőgazdasági Gépészet Karon. A Poznaí Aratógép Gyárban kezdtem dolgozni

tervezőként. Nagyon korán kellett kelnem, hogy reggel 6 óra 30-ig lepecsételjem a jelenléti ívet. Ez aztán rányomta bélyegét az esti találkozókra, amelyekre különféle művészi események után jöttünk össze. Végül még valamilyen kávéházba vagy étterembe is betértünk egy kis harapnivalóra és hosszú beszélgetésekre, amelyeken én a társaság többi tagjával éjjelig – egy óráig maradtam, de olyankor már sietve búcsúzkodtam, hogy legalább 3-4 órát alhassak. Alvási igényemet vasárnap délelőtt pótoltam, akár 11 óráig aludtam, mert szerencsére vasárnaponként volt későbbi, 13 órakor kezdődő szentmise a *lustábbaknak* (nyguska).

A második költőtalálkozóról (1958-ban) a Rogalinban – a Poznańban érdeket szerzett Raczyński család kastélyában – tartott találkozó maradt meg emlékezetemben. Autóbuszsal utaztunk oda, este, hogy azon a szép helyen felolvashassuk verseinket: *költők költőknek*. Amikor odaértünk, már sötét volt. A kastély sem volt kivilágítva. Valaki azonban beengedett minket. Villanyvilágítás nem volt, pislogó gyertyafénynél ültünk asztalokhoz a hatalmas teremben. Sörrel teli korsók is előkerültek. Félhomályban kezdtünk sorban olvasni egy-egy verset. Amikor Jerzy Skolimowskihoz – a későbbi neves filmrendezőhöz – értünk, Jurek fölállt, felemelte korsóját, amelyből korábban már kiitta a sört, és a gyertyához kocintotta, eloltva azt. Kicsit zavarba jöttünk, hirtelen csönd lett, és akkor Skolimowski megszólalt: *tavaly Andrzej Bursa is köztünk volt*. És elszavalta Andrzej egyik versét. – Bursa 1957-es, első találkozóknak valóban egyik felfedezettje volt szokatlan, megrendítő, lázadó hangú verseivel. Már elutaztunk Poznańból, amikor villámcsapásként ért bennünket a Krakóból érkezett hír Bursa hirtelen haláláról. Állítólag a szíve mondta fel a szolgálatot.

A következő évben, 1959-ben – valamikor nyáron – részben szétesett a csoport. Nyolc tagból négyen távoztak: Górnicki, Kozłowski, Ratajczak és Wachowiak. Most, évek múltán azon töprengek, mi lehetett ennek az oka. Mérnökként rendszeres munkát végezve, nem volt annyi időm, hogy mélyrehatóbban foglalkozzam a dologgal. Elfogadtam kész ténynek. Nyilvánvaló volt, hogy a csoport életének két fő szervezője Danecki és Grzeźczak volt. Nem vettem észre, hogy bármelyikük is erőszakkal próbálta volna megvalósítani elképzeléseit. Mindig egyeztettek a többiekkel. Lehet, hogy adódott olyan pillanat, amikor túloztak, túlságosan hangsúlyozták a csoportban elfoglalt helyüket, ami nem nagyon tetszett a távozóknak. Hiszen akkor, két évvel a csoportos debütálás után túl korai volt még egyéni utat választani. A szétválásnak igazából nem volt oka. Egyébként továbbra is jó barátok maradtunk.

A szétválás évében született meg a harmadik költői találkozóra összeállított második almanachunk *Wynikanie* címmel, amelyben már csak három költő – Danecki, Grzeźczak és én –, valamint a prózaíró Adamczak szerepelt. Ez az év, és a következő néhány év számomra a kísérletezések ideje volt. Ellentétben az előző, kezdő évek spontán verselésével, a gyárban mérnökként eltöltött év azt eredményezte, hogy verseimbe kezdtem olyan érzelmekkel teli elemeket – szavakat, meghatározásokat, gondolatokat, részmondásokat, egész strófákat – bevezetni,

amelyeket fontosnak tartottam. Ezek a versek különböztek azoktól a hatásoktól, amelyek addigi verseim témájául szolgáltak, világom eltért a humanista iskolákból hozott világtól, a versek technikai anyaga volt az eltérés. Megfogalmaztam akkor egy költői programot, amellyel felléptem a III. költői találkozón. A program így kezdődött: *Olyan líra megalkotására törekszem, amely aktív kapcsolatban áll a napjainkban átalakuló civilizáció emberével, annak problémáival, valamint a formálódó új tudattal.* És így végződött: *A költőnek a világról konkrét, elmélyült, sokoldalú tudásra van szüksége, hogy teljesebben ismerje az új jelenségek és problémák jellegét. [...] új, költői perspektívákat teremve számukra is. [...] Az ismeretlent feltárni ugyanis nem lehet másként, mint úgy, ha már megismert területről indulunk. És nem mindegy, hogy milyen szintről történik az indulás.*

A találkozón semmilyen visszhangja nem volt fellépésemnek. Senki sem nyújtott baráti jobbot. Senki nem érdeklődött. Valószínűleg nem is értették, mit akarok mondani a *Programban*. Egyébként az akkor született verseimet (*Variációk szakítószilárdsági próbák témájára* vagy *A rajztábla kisugárzása*), amelyek később jelentek meg a sajtóban, majd évek múltán már Magyarországon, én magam is hűvös, túlságosan technikai verseknek kezdtem tartani. Ezért nem is vettem be ezeket egyetlen kötetembe sem. Csak az 1970-es években kezdtem olyan alkotásokat írni, amelyek megfeleltek a *Program* irányelveinek. (*Ugye a nap már évek óta perzsel...* – Fodor András fordítása), (*Úgy látszik, hogy a sugarak...* – Fodor András fordítása), (*Létrejött végre a sosem ismert súrlódás* – Somlyó György fordítása). Így végződött költészetem első korszaka, jöllehet az a „végződés” még Magyarországra távozásomig eltartott.

Az országos költői találkozók folytatódtak a következő két évben is, 1961-ig. Ekkoriban publikálta Grzešczak *Lumpenezje* című kötetét (1960), amely még abban az évben megkapta a *Költői Fesztivál* kitüntetését Poznańban az év legérdekesebb debütálásáért. Én viszont szintén 1960-ban adtam ki *A mozgás pereme* című kötetemet, de már november után, így egy évvel később, a következő, már utolsó találkozón kaptam meg kötetemért a kitüntetést.

1962-ben munkahelyem megváltoztatására kaptam ajánlatot. A Poznańi Mezőgazdasági Gépek Kereskedelmi Vállalata Műszaki Szervizének lettem a vezetője. A szervíz a Mezőgazdasági Minisztérium által létrehozott új osztály volt, a központi vállalat összes vajdasági üzemében lévő mezőgazdasági gépek garanciális karbantartására jelölték ki. Osztályom szervezése közben (mezőgazdasági gépek javító műhelyének alakítása, munkások felvétele, berendezések beszerzése) állandóan úton voltam a nagy poznańi vajdaság területén lévő meghibásodott gépekhez. Egyre kevesebb időm maradt a versírásra is, a mindennapi irodalmi életben való részvételre is.

Ugyanezen év áprilisában házasságot kötöttem a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola frissen végzett növendékével, egy magyar lánnyal, akit két évvel korábban ismertem meg budapesti kirándulásom alkalmával. Vezetékneve ugyanaz volt, mint az 1958-ban a kommunisták által kivégzett forradalmi miniszterelnökéé – Nagy, keresztnéve pedig Györgyi. *Miféle név ez?* –

kérdezte József Ratajczak, amikor találkozott velünk. *A Jerzy, vagyis a magyar György női változata* – válaszoltam. *Hát akkor ez lengyeliül Jerzynka (Szederke)*. És ez a név hozzánőtt feleségemhez, amikor már megkapta a magyar állam engedélyét – félévi várakozás után – hogy Poznańba költözzön.

A *Wynikanie* szerzői közül Adamczyk akkor már Kaliszban volt, Grzeźczak Varsóban, én még Poznańban, de munkám kapcsán én is sokat voltam vidéken. Danecki egyedül maradt. Nem találkoztunk sem 1961-ben, sem 1962 elején, hogy hivatalosan bejelentsük közös tevékenységünk végét, hogy valamiképpen összegezzük azt.

Így lett vége csoportosulásunknak és a fiatal költőknek szervezett *Országos Költői Fesztiváloknak*. Az 1961-es év által létrejött határvonal az irodalmi kritika irántunk tanúsított érdeklődésének is végét vetett. A *Wierzbak* csoport alkotóinak sorsa azonban nem ért véget 1961-ben. Ez a csoportosulás inkább ugródeszkát jelentett az egyes irodalmi karrierekhez. Nem csupán a *Wierzbak* megalakulásának huszadik vagy harmincadik évfordulóján rendezett poznańi megemlékezések voltak fontosak. Ennél jelentősebb volt mindaz, amivel hozzájárultunk Lengyelország és Európa 1961 utáni kultúrájának életéhez. Ez volna a *Wierzbakosok Wierzbak utáni tevékenységének értékelése*, a hosszú éveken, majd fél évszázadon át tartó alkotó munkánké, amikor már mindegyikünk a saját útját járta. Nem felejthetjük el, hogy nyolcunk közül hat tagunk életútja már lezárult. Legkorábban hagyott itt bennünket József Ratajczak (1932–1999), őt követte Maciej Maria Kozłowski (1937–2002), majd legidősebb társunk, Gerard Górnicki (1920–2008), aztán Marian Grzeźczak (1934–2010), Bohdan Adamczyk (1935–2013) és fél évvel később Ryszard Danecki (1931–2013). Ketten maradtunk: Eugeniusz Wachowiak (1929) és jómagam (1934).

Sehol nem találkoztam mélyreható elemzéssel azzal kapcsolatban, hogy milyen hatást gyakorolt a *Wierzbak* és Poznań Lengyelország akkori kulturális életére azt követően, hogy az ország 1956-ban nyitottá vált a Nyugat újdonságaira. Pedig Poznań és Nagylengyelország (Wielkopolska) kulturális forrongása nem a XX. század ötvenes éveinek második felében kezdődött, hanem az I. világháború utolsó korszakát jellemző erkölcsi nyugtalanságnak, a lengyel expreszszionizmus születésének folytatása volt. Annak a korszaknak, amikor Poznańban megszületett a *Zdrój* című lap (1917–1922), a nemzetközi hírű *Bunt* képzőművész csoport (első kiállítása 1918-ban), és folytatója volt a harmincas években alakult *Prom* avantgárd irodalmi csoport.

Elemzésem nem volna teljes, ha nem térnék vissza még egyszer csoportunk létrejöttének kezdetéhez, politikai szempontból függetlenségi programjához, amely szintén hozzájárult a *Wyboje* megszüntetéséhez. Lengyelországban az 1956-os cezúrától kezdve növekedni kezdett – ahogyan már a II. világháború után is – a társadalom tagolódása: azokra, akik elfogadták a kommunista rezsimet, annak érvelését és ezzel összefüggésben az ország gazdasági állapotát, és azokra, akik ezt elutasították. Ennek a társadalmi tagoltságnak a tetőpontja a hadiállapottal végződő 1980–1981-es év volt. A költők, írók hovatarozásának kifejezője

az irodalmi szövegek karaktere és más állásfoglalások, például tiltakozó listák aláírása, publikálások szamizdat kiadványokban, vagy pedig az akkor (1981-ben) felfüggesztett Lengyel Írószövetségbe való újbóli belépés elfogadása vagy elutasítása, valamint az 1988-ban életre hívott független *Lengyel Írók Egyesületébe való belépés*...

A lengyel társadalom második tagozódása kezdetben észrevétlenül, a rendszerváltozással indult meg. Ez az állapot jelenleg fontosabb az elsónél, mivel egész Európa mostani képét és jövőjét érinti. Vajon megmarad-e kontinensünk a kultúrája, erkölce és keresztény hite mellett mint nemzetek Európája – amely nemzetek gazdaságilag együttműködnek egymással, de lélekben szuverének maradnak, és különböznek egymástól sok évszázados történelmükkel és hagyományaikkal? Vagy talán átalakul sokkultúrájú, etnikai és vallási szempontból összekeveredett ragaccsá, mígnem elveszíti nemzeti szellemét (történelmi szempontból ez jelenleg már a harmadik iszlám támadás Európa ellen). Ez a rétegződés egész nemzetek vagy legalább is egész rétegek nézeteinek (néhány pártok, társadalmi szervezetek által) felülről irányított ideológiai, nemzetek fölötti, globális polarizációjával függ össze, és oda vezet, hogy a posztkeresztény Nyugat-Európát egyre erőteljesebben választja le az (e tekintetben erősebb) Kelet-Európától. Ezekben a törekvésekben óriási ipari pénzeszközök, elsősorban a fegyvergyártó-, gyógyszeripari, élelmiszeripari és más trösztök és konsernek, valamint a bankvilág pénzei rejlenek azzal a céllal, hogy a világ pénzeltje alá rendeljék – egész társadalmak rovására – földrészünket, amely valamikor az egész világ fejlődésének motorja volt

Ebben a harcban – az első és a második korszakban egyaránt – részt kellett venniük az irodalmároknak is, akik valaha (a XIX. században) látnokok, a népek vezetői voltak Lengyelország és Európa függetlensége érdekében. Ezen az alapon elemzést lehetne végezni az egykori *Wierzbak* tagjainak példáján: hogyan alakult az 1956-ban indult politikailag egynemű csoportunk költészete a fenti értékek védelmében, és hogyan következett be a tagok ideológiai rétegződése. Itt bizonyára hasznos lenne *A XXI. századi költő szerepéről és feladatairól* írt tanulmányom (megjelent *Az emberi ellenállás stációi* című kötetben. Budapest, 2018, Magyar Napló).

Poznańból 1964-ben átköltöztem Varsóba, a következő évtől pedig Magyarországon, Budapesten laktam. Ez volt az esszé elején említett második költözésem. Ettől az időtől kezdve egész irodalmi tevékenységem, tekintettel arra, hogy magyarra fordították, én pedig a magyar irodalomról, kultúráról Lengyelországnak tudósítottam, kétnyelvű, kétnemzetű lett. Könyvalakban és folyóiratokban a rendszerváltozásig inkább még csak Lengyelországban nyomtatták ki írásaimat. A teljes függetlenség visszanyerése után műveim inkább már magyar nyelvűek lettek, esetleg lengyel eredetiben és magyar fordításban jelentek meg Magyarországon. Kiváló fordítóim voltak és vannak. Lengyelországban a könyveim csak elvétve hozzáférhetőek (Poznańban a Biblioteka Raczyńskich, Varsóban a Biblioteka Narodowa, valamint Krakkóban a Biblioteka Jagiellońska nevű

könyvtárakban). Alkalmasint át lehet nézni ötvenöt éves – a lengyelországinál hosszabb – magyarországi tartózkodásomat a Lengyel Írók Egyesülete Varsói Osztálya által 2020 januárjában kiadott életrajzomban. Ebből a korszakból számomra az utolsó évtized volt a legjelentősebb, amikor a történelem és a költészet egymást erősítve új minőséget hoztak létre a keresztény Európa védelmében, jóllehet ennek az irodalmi tevékenységnek az előzményei már a múlt század hetvenes éveiben megjelentek.

Tevékenységünk mélyreható elemzése a 20. század második felének és a 21. század első évtizedeinek lengyel kultúráját tanulmányozó irodalmi kritika érdeklődésének tárgyává kellene válnia.

Fordította: Szenyán Erzsébet

Kováts Nikolett: Szín-Tér XIV. (olaj, vászon, 120×100 cm, 2018)

